
---

3 - САБАҚ

ҚАЗҰУ – ҚАЗАҚ ҒЫЛЫМЫ МЕН БІЛІМІНІҢ ҚАРА ШАҢЫРАҒЫ СӨЗДЕРДІҢ БАЙЛАНЫСУ ТҮРЛЕРІ

1-тапсырма. Оқыңыз. Талдаңыз.

«Адамзаттың әрбір ісі тек ақылмен және білімге негізделіп істелсе ғана алға басады. Ақыл оқу арқылы өседі және білім де оқу арқылы беріледі. Тек сауатты халық қана табысқа жетуі мүмкін».

Н.Г. Чернышевский

«Болашаққа жарамды адамды тәрбиелеу үшін, оларды тамаша жетілген азамат етіп тәрбиелеу қажет. Тек сонда ғана тәрбиеленуші өз ортасында өмір сүретін ұрпақтың лайықты мүшесі бола алады».

Л.Н. Толстой

2-тапсырма. Сұхбат құрыңыз.

1. Екі ғұламаның айтар ойы не?
2. Ғұламалардың ойынша сауатты халық қандай болуы керек?
3. Білім, ғылым туралы білетін нақыл сөздеріңізді жазыңыз.

3-тапсырма. Берілген сөздер мен сөз тіркестерінің мағынасын түсініп, сөйлем құраңыз.

Білім ордасы, әлемдік деңгей, жетекші оқу орны, дербес, ғылыми орталық, өзін-өзі басқару, мәртебесі, қазақ зиялылары, оқу ғимараты, бағыт, мерейтой, университет қалашығы, оқу жүйесі, ұлттық оқу орны.

4-тапсырма. Мәтінді оқыңыз. Талдаңыз.

Әлемдік деңгейдегі білім ордаларының бірі саналатын қазіргі әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің тарихы бай. Қазақ мемлекеттік университеті 1934 жылдың 15 қаңтары күні ашылған болатын. Қазіргі таңда университет – Республикадағы жетекші оқу орны. 1991 жылы университетке шығыстың ұлы ойшылы Әбу Насыр әл-Фараби бабамыздың есімі берілді. 1993 жылы Президент Жарлығымен дербес, өзін-өзі басқаратын мемлекеттік жоғары оқу орны мәртебесін иеленіп, Қазақ мемлекеттік ұлттық университеті болып аталды.

Қазір университеттің 17 факультетінде 25 мыңнан аса студент оқиды. Студенттер үшін 2 млн кітап қоры бар ірі кітапхана, асхана, спорт кешені, дүкен, кинотеатр жұмыс істейді. Бірнеше оқу ғимараты бар. Негізгі оқу ғимараттары орналасқан жер «университет қалашығы» деп аталады. Қалашықта Ө.А. Жолдасбеков атындағы студенттер сарайы бар.

ҚазҰУ – еліміздің ең ірі ғылыми орталығы. Бүгінгі таңда университетте 2000-нан аса білікті оқытушы жұмыс істейді, олардың ішінде 1000-нан аса ғылым докторы мен кандидаты, 100-ден аса академик пен ғылым докторлары бар.

Университетте өткен жылдарда Мұхтар Әуезов, Қаныш Сәтбаев, Әлкей Марғұлан секілді алыптар дәріс оқыған.

Қазір әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті нағыз элиталық жоғары оқу орнына айналды. Ол көптеген қазақстандық интеллектуалдық, саяси және экономикалық элитаны даярлап шығарды.

Елбасымыздың «ҚазҰУ – бұл Қазақстанның жоғары білім беру жүйесінің іргетасы» деуі тегін емес.

ҚазҰУ – Халықаралық университеттер ассоциациясына мүше. Университет Американың, Еуропаның, Азияның, Африканың 415 университетімен байланыс жасайды. Жыл сайын 70-тен аса студент шетелдің жоғары оқу орындарында білім алады.

Университетте оқу жүйесі үш сатылы: бакалавриат, магистратура, PhD. 2008 жылдың мамыр айындағы Ғылыми кеңесте 2009–2011 жылдарға арналған университеттің жаңа даму стратегиясы қабылданды. Ол үш бағыттан тұрады. Біріншісі – менеджменттің барлық деңгейін түбегейлі жетілдіру, екіншісі – мамандарды халықаралық талаптарға сай даярлау, үшіншісі – ғылыми-инновациялық инфрақұрылымды жетілдіру. Университет аталған стратегияны біртіндеп жүзеге асыра бастады.

(Б.Т. Жұмағұлов)

5-тапсырма. Сұрақтарға мәтін мазмұны бойынша жауап беріп, топ болып талқылаңыз.

1. Университет қай жылы ашылған?
2. Елбасының берген бағасы қандай?
3. Әл-Фараби есімі қай жылы берілді?
4. Университетте қанша факультет бар?
5. Университетте қанша студент оқиды?
6. Университетте қандай факультеттер бар?
8. Университеттегі оқыту жүйесі туралы не білесіз?

9. Университетте білім беру сапасы қандай деңгейде?
10. Студенттер жатақханамен толық қамтамасыз етіле ме?

6-тапсырма. Мәтінге сүйене отырып, сөйлемді толықтырыңыз.

1. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті ... .
2. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті – ... .
3. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде ... .
4. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетіне ... .
5. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ... .
6. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетті – ... .
7. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде ... .

7-тапсырма. Төменде берілген ойды дамытып баяндаңыз.

1. Бүгінде ҚазҰУ тек республикалық жоғары оқу орны ғана емес, ...
2. Әрбір студент өзін болашақ маман ретінде іштей қалыптастырып, ...
3. Кредиттік технологияның мәні – академиялық бағдарламалардың икемділігі мен әрбір студент үшін ... .
4. 2008 жылы университетте бірінші рет бакалавриаттағы 2726 пән қамтылатын 60 мамандық үшін ... .

Сөздердің байланысу түрлері

Қазақ тіліндегі сөздердің өзара байланысу түрлерінің бес түрі бар:

- 1) қиысу;
- 2) матасу;
- 3) меңгеру;
- 4) қабысу;
- 5) жанасу.

Қиысу. Бастауыш пен баяндауыштың жіктік жалғауы арқылы бір жақта және 1–3 жақтарда жекеше, көпше түрде байланысуын **қиысу** дейміз. Мысалы: *мен студентпін, сен оқытушысың, ол университеттен шықты.*

Матасу. Ілік септік жалғаулы сөз бен тәуелдік жалғаулы сөздердің байланысу түрін **матасу** деп атайды. Мысалы: *білімнің ордасы, Шығыстың ұлы ойшылы, еліміздің ең ірі ғылыми орталығы.*

Меңгеру. Басыңқы сыңар мен бағыныңқы сыңардағы сөздің атау мен іліктен басқа септік жалғауларының біреуі жалғану не шылауы арқылы байланысу түрін **меңгеру** деп атайды. Мысалы: *университетке қарай кетіп еді, табысқа жет, орталықтан шық, кітапханашымен сөйлес, оқытушыны тыңда.*

Қабысу. Сөздердің қатаң орын тәртібі нәтижесінде қатар тұру арқылы байланысу түрін **қабысу** деп атайды. Мысалы: *оқыған адам, үлкен ғимарат, қызық кітап, жақсы сөз, алтын белгі.*

Жанасу. Сөз бен сөздің орын таңдамай, жақын да, қашық та тұруы арқылы байланысу түрін *жанасу* деп атайды. Мысалы: *Студенттер сарайға қарай кетіп барады. Күн сайын кітапханада кездесеміз. Жаңалықты ғаламтор арқылы біліп отырамыз.*

8-тапсырма. Кестені сөздердің байланысу түрлеріне қарай толтырыңыз.

№	Мысалдар	Қиысу	Матасу	Меңгеру	Жанасу	Қабысу
1.	жасыл көпір					
2.	алтын медаль					
3.	28 қаңтарда «Алау» эстафетасы өтті.					
4.	ҚазҰУ әр жыл сайын тоқтаусыз дамып келеді.					
5.	қолданысқа берілді					
6.	жұмысқа тартылғандар					
7.	әл-Фараби кітапханасы					
8.	Университет қалашығы					
9.	Студенттер сарайы бар.					
10.	Мен сенемін.					

9-тапсырма. Сөздерді байланысу мағынасына қарай сәйкестендіріңіз және мәнін түсіндіріңіз.

теңдессіз	тамыры
жұмысқа	оқыған
ол даярлап	орталығы

алыптар	берілді
ҚазҰУ – ірі	арттыру
еліміздің	тартылғандар
ҚазҰУ-дың	көшбасшы
қолданысқа	шығарды
тиімділігін	ғылыми орталық

10-тапсырма. Мына сөзжұмбақты шешеңіз.

1. Баланың әкесі. Қандай тіркес? (6)
2. Меңгерудегі жоқ септік. (4)
3. Пысықтауыштық және толықтауыштық (5)
4. қатынас ұқсастығы.
5. Бағыныңқы сыңарға сұрақ қой: менде бар? (5)
6. Сөздің мағынасын зерттейтін сала. (7)
7. Жіктік жалғауының 2-ші жағы. (3)

11-тапсырма. Мына мақал-мәтелдерді толықтырып, мағынасын түсіндіріңіз.

Білекті бірді жығар, ... , білім – ырыс қазығы. Білімді өлсе, қағазда аты қалар, ... , білім – өмір шырағы. Оқу – білім бұлағы, ... , білімсіз күнің жоқ. Білімдіден ақыл шығар, ...

12-тапсырма. Мына мәтін бойынша жұмыс жасаңыз:

- Мәтінді түсініп оқыңыз.
- Мәтінге жоспар құрыңыз.
- Мәтіннен тірек сөздерді табыңыз.
- Мәтіннің әр бөліміне сұрақ дайындаңыз.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде Cambridge, Oxford, Harvard, Stanford және басқа да шетелдік жетекші ЖОО-лардың оқу бағдарламаларымен деңгейлес 230 бағдарлама енгізілген. Университет әлемнің ең үздік университеттерімен қос

дипломдық білім берудің 50-ден аса бағдарламасы бойынша жұмыс жасайды.

Университет ғалымдары 2015 жылы жалпы қаржы көлемі 4,4 млрд теңге болатын 500 ғылыми жобаны жүзеге асырды. 2015 жылы университет ғалымдары мен оқытушылары 200 патент алды, соның ішінде 3 халықаралық құжат бар. «Thomson Reuters» пен «Scopus» қорына енетін рейтингтік ғылыми басылымдардағы әрбір үшінші қазақстандық мақала ҚазҰУ ғалымдарына тиесілі.

Университетте 75 студенттік инновациялық жоба жүзеге асырылатын 14 студенттік бизнес-инкубатор жұмыс жасауда. ҚазҰУ қалашығында әл-Фараби кітапханасы, «Жас ғалымдар үйі», «Керемет» студенттерге қызмет көрсету орталығы мен Олимпиада чемпионы Д. Баландин атындағы жүзу бассейні бар. ҚазҰУ-да студенттермен жұмыс жасаудың клубтық жүйесі дамып келеді. Бүгінде 100-ден аса жастар ұйымы мен бірлестіктер ашылған.

«Айналанды нұрландыр!», «100 кітап», «ҚазҰУ – Гринкампус», «Саламатты дене мәдениеті», «Мен жастарға сенемін!», «Жасыл көпір – ұрпақтан-ұрпаққа» атты инновациялық тәрбие жобалары жүзеге асуда.

ҚазҰУ студенттері – спорт әлемінде де теңдессіз көшбасшы. Рио-де-Жанейрода өткен 2016 жылғы Олимпиада ойындарына ҚазҰУ-дың 17 студенті қатысып, студент Дмитрий Баландин қазақ спорты тарихындағы Олимпиада ойындарында жүзуден алғашқы алтын медальді қанжығасына байлады. Сонымен қатар Елдос Сметов күміс және Эльмира Сыздықова қола жүлдегер атанды.

Университетіміз әлемнің 46 елінің ғылыми орталықтарымен және 400 жетекші университеттерімен жемісті еңбек етуде.

(Ф. Мұтанов)

13-тапсырма. Сабақ бойынша кестені толтырыңыз.

V	+	!	?
«Бұрыннан білемін»	«Жаңа ақпарат»	«Таңғалдырды»	«Келісе алмаймын. Білгім келеді»

